

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Εισαγωγή στην Ψυχολογία

Ενότητα 3: Μέθοδοι έρευνας στην Ψυχολογία

Διδάσκουσα: Ειρήνη Σκοπελίτη

*Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην
Προσχολική Ηλικία*

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σκοποί ενότητας

- **Παρουσίαση και εξοικείωση με τις κυριότερες ερευνητικές μεθόδους της επιστήμης της Ψυχολογίας: την παρατήρηση και το πείραμα**

Περιεχόμενα ενότητας

- **Πειραματική μέθοδος**
 - **Παράγοντες δυσκολίας**
- **Παρατήρηση-Ερωτηματολόγια**
 - **Φυσική παρατήρηση**
 - **Έμμεση**
 - **Συμμετοχική**
 - **Κλινική**
 - **Δημοσκοπική έρευνα**

- **Πείραμα**
 - **Βασικές έννοιες του πειράματος**
 - **Συσχέτιση**
 - **Μεταβλητές για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων**
 - **Παράγοντες που επηρεάζουν τα αποτελέσματα του πειράματος**
- **Θέματα Δεοντολογίας**

Ιστορική αναφορά

- **Θεμέλια σύγχρονης επιστήμης μετά τη μετάβαση από τον δογματισμό στον εμπειρισμό**
 - **Δογματισμός: η τάση των ανθρώπων να προσκολλώνται άκαμπτα στους ισχυρισμούς τους**
 - **Εμπειρισμός: η πεποίθηση ότι η ακριβής γνώση του κόσμου απαιτεί την παρατήρησή του**
- **Ο εμπειρισμός αποδείχθηκε ότι είναι μία αποτελεσματική προσέγγιση αλλά για να κάνουμε χρήση αυτής της προσέγγισης απαιτείται μέθοδος.**

Μέθοδος

- Ένα σύνολο κανόνων και τεχνικών συλλογής δεδομένων που δίνουν τη δυνατότητα στους ερευνητές να αποφύγουν τις πλάνες, τα λάθη και τα εσφαλμένα συμπεράσματα, τα οποία μπορεί να προκαλέσει η απλή παρατήρηση
- Σε πολλές επιστήμες η μέθοδος αναφέρεται κυρίως στις τεχνολογίες που βελτιώνουν την ικανότητα των αισθήσεων, π.χ. Μικροσκόπια ή τηλεσκόπια για όσα δεν μπορούμε να δούμε δια γυμνού οφθαλμού.
- Η παρατήρηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς δεν απαιτεί τη χρήση τεχνολογιών. Άρα...
- «Οι μέθοδοι της ψυχολογίας είναι απλές ή πολύπλοκες;»

Παράγοντες που δυσκολεύουν την ψυχολογική έρευνα

1. Πολυπλοκότητα

- Οι επιστήμονες μόλις και μετά βίας μπορούν να μιλήσουν για τον τρόπο με τον οποίο οι 500 εκατομύρια αλληλοσυνδεόμενοι νευρώνες που αποτελούν τον εγκέφαλο παράγουν σκέψεις, συναισθήματα και πράξεις τα οποία είναι το κύριο αντικείμενο μελέτης της ψυχολογίας.

2. Μεταβλητότητα

- Σε καμία περίπτωση δύο άτομα δεν κάνουν, λένε, σκέφτονται ή αισθάνονται ακριβώς το ίδιο πράγμα ακόμη και κάτω από τις ίδιες ακριβώς συνθήκες.

3. Αντιδραστικότητα

- Όταν οι άνθρωποι είναι αντικείμενα μελέτης δεν συμπεριφέρονται πάντα όπως θα συμπεριφέρονταν σε φυσιολογικές συνθήκες.

- Άρα τα ανθρώπινα όντα είναι εξαιρετικά πολύπλοκα, μεταβάλλονται διαρκώς και αντιδρούν το καθένα με μοναδικό τρόπο.

Δημιουργία Υποθέσεων

- **Το πρώτο βήμα σε μία ψυχολογική έρευνα είναι η δημιουργία μίας υπόθεσης σχετικά με το υπό μελέτη θέμα.**
 - **Υπόθεση: δήλωση που μπορεί να εξεταστεί**
- **Πώς καταλήγουμε στη διατύπωση μίας υπόθεσης;**
 - **Παρατήρηση**
 - **Εξοικείωση με σχετική βιβλιογραφία**
 - **Επιστημονική θεωρία: σύνολο αλληλένδετων προτάσεων σχετικά με κάποιο συγκεκριμένο φαινόμενο**

Ο κύκλος της έρευνας

Παρατηρούμε και μετά:

- **Μελετάμε τη σχετική βιβλιογραφία και τις σχετικές θεωρίες**
- **Διατυπώνουμε υποθέσεις**
- **Διεξάγουμε έρευνα για να ελέγξουμε τις υποθέσεις**
- **Οδηγούμαστε σε νέες παρατηρήσεις των αποτελεσμάτων μας**
- **Ελέγχουμε τις υποθέσεις μας**
- **Ανατρέχουμε στη σχετική βιβλιογραφία και τις σχετικές θεωρίες**

(και ο κύκλος ξεκινά από την αρχή)

Παρατηρήσεις/Ερωτηματολόγια

- *Η παρατήρηση ελέγχει πράξεις, δράσεις, συμπεριφορές*
- *Το ερωτηματολόγιο ή η συνέντευξη έχουν στόχο να προκαλέσουν παραγωγή λόγου και να φέρουν στην επιφάνεια γνώμες για πράξεις*

Φυσική Παρατήρηση

- *Ο παρατηρητής είναι ο μάρτυρας των ατομικών και συλλογικών συμπεριφορών χωρίς να τροποποιεί τη συνήθη διεξαγωγή των περιστάσεων επικοινωνίας*
- *Με τη μέθοδο αυτή αποφεύγουμε την προβληματική οι άνθρωποι να τροποποιούν τη συμπεριφορά τους και να συμπεριφέρονται με τον τρόπο που νομίζουν ότι θέλουν οι παρατηρητές να συμπεριφερθούν*
- *Στα πρώτα στάδια των ερευνών η πιο αποτελεσματική μέθοδος για την εξήγηση ενός φαινομένου είναι η φυσική παρατήρησή του καθώς εξελίσσεται χωρίς παρεμβάσεις (π.χ. συμπεριφορά ζώων στο φυσικό τους περιβάλλον)*

Έμμεση παρατήρηση

- *Ο παρατηρητής μελετάει ατομικές ή συλλογικές συμπεριφορές αλλά αυτή τη φορά μέσα από περιστάσεις που ο ίδιος δημιούργησε*
- *Π.χ. Παρατήρηση της συμπεριφοράς ζώων σε εργαστήριο*

Συμμετοχική παρατήρηση

- *Ο παρατηρητής συμμετέχει στην περίσταση που εξετάζει μαζί με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες*
- *Π.χ. Παρατήρηση συμπεριφοράς ανθρώπων σε άλλους πολιτισμούς*

Κλινική παρατήρηση

- *Ο παρατηρητής ακούει και παρατηρεί τον συμμετέχοντα και αναζητά τους τρόπους συμπεριφοράς του συμμετέχοντα, τη γένεση αυτών των συμπεριφορών και τη συσχέτισή τους με το περιβάλλον ανάπτυξής τους*
- *Εφαρμόζεται σε άτομα ή ομάδες που παρουσιάζουν ανεπάρκειες, διαταραχές ή ιδιαιτερότητες στη συμπεριφορά*

Δημοσκοπική έρευνα

- **Για προβλήματα που δεν μπορούν να μελετηθούν μέσω της παρατήρησης**
- **Έμμεση διερεύνηση της γνώμης των ανθρώπων γύρω από πολιτικά θέματα, κ.α.**
 - **Αντί να παρατηρούν τους ανθρώπους ενώ εκδηλώνουν μία συμπεριφορά οι ερευνητές τους ρωτούν αν όντως εκδηλώνουν τη συμπεριφορά αυτή.**
- **Ενέχει τον κίνδυνο ο συμμετέχων να θέλει να παρουσιάσει μία θετική εικόνα του εαυτού του**
- **Για να θεωρηθεί μία δημοσκόπηση επαρκής απαιτείται:**
 - **Προ-ελεγμένο ερωτηματολόγιο**
 - **Αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού**

Ιστορικά περιπτώσεων

- Μέσο έμμεσης παρατήρησης ανθρώπων και ομάδων
- Ζητείται από τα άτομα να θυμηθούν εμπειρίες από το παρελθόν για τη σύνταξη μερικού βιογραφικού
- Δημιουργούνται αναδομώντας τη βιογραφία ενός ατόμου βάσει των γεγονότων που ανακαλεί
- Περιορισμοί:
 - Τα άτομα μπορεί να ανακαλούν διαστρεβλωμένα ή ελλιπή τα γεγονότα
 - Τα ιστορικά περιπτώσεων έχουν περιορισμένη χρησιμότητα στον έλεγχο θεωριών ή στην απόδειξη υποθέσεων γιατί αφορούν σε μεμονομένες περιπτώσεις ατόμων και δεν μας δίνουν τη δυνατότητα γενίκευσης

Πείραμα

- *Η παρατήρηση και η δημοσκοπική έρευνα είναι χρήσιμες μέθοδοι για να περιγράψουμε ή να προβλέψουμε συμπεριφορές ή νοητικές καταστάσεις όμως προσφέρουν μόνο ενδείξεις για τα πιθανά αίτια μιας συμπεριφοράς.*
- *Οι ψυχολόγοι προκειμένου να επιλέξουν ανάμεσα σε εναλλακτικές υποθέσεις και να αποδείξουν σχέσεις αιτίου-αιτιατού πρέπει να ελέγξουν τις σχετικές μεταβλητές και όχι μόνο να τις περιγράψουν.*
- *Αυτού του είδους η έρευνα έχει τη μορφή πειράματος.*
- *Η μεγαλύτερη αξία του πειράματος είναι ότι μας παρέχει αποδείξεις για σχέσεις αιτίου-αποτελέσματος.*

Ορισμός Πειράματος

- **Κατάσταση κατά την οποία ο ερευνητής επηρεάζει μία μεταβλητή και παρατηρεί το αποτέλεσμα αυτού του χειρισμού σε μια άλλη μεταβλητή ενώ κρατάει σταθερές όλες τις υπόλοιπες.**
- **Ανεξάρτητη είναι η μεταβλητή την οποία επηρεάζει ο ερευνητής.**
- **Εξαρτημένη είναι η μεταβλητή που παρατηρείται.**

Έννοιες Πειράματος

- **Έλεγχος**
 - Το βασικό χαρακτηριστικό ενός πειράματος είναι ότι ο ερευνητής ελέγχει ενεργά την αξία μιας τουλάχιστον μεταβλητής για να προσδιορίσει τις επιδράσεις της σε μια άλλη μεταβλητή (σχέση αιτίου-αποτελέσματος).
- **Ανεξάρτητη μεταβλητή**
 - Αυτή η μεταβλητή υποτίθεται ότι είναι η αιτία και αλλαγές σ' αυτή την μεταβλητή υποτίθεται ότι προκαλούν αλλαγές στην εξαρτημένη μεταβλητή.
- **Εξαρτημένη μεταβλητή**
 - Αυτή η μεταβλητή υποτίθεται ότι είναι το αποτέλεσμα, το οποίο εξαρτάται από την καθορισμένη αξία της ανεξάρτητης μεταβλητής.

Έννοιες Πειράματος

- **Πειραματική Ομάδα**
 - *Η πειραματική ομάδα αποτελείται από εκείνα τα υποκείμενα που εκτίθενται στην ανεξάρτητη μεταβλητή.*
- **Ομάδα Ελέγχου**
 - *Η ομάδα ελέγχου αποτελείται από εκείνα τα υποκείμενα που είτε δεν εκτίθενται καθόλου στην ανεξάρτητη μεταβλητή είτε εκτίθενται εν μέρει στην ανεξάρτητη μεταβλητή.*
- **Τυχαία Επιλογή**
 - *Η ομάδα στην οποία τοποθετείται κάθε υποκείμενο καθορίζεται από μια τυχαία διαδικασία έτσι ώστε, κατά μέσο όρο, οι ομάδες να μην διαφέρουν κατά πολύ πριν από τον έλεγχο της ανεξάρτητης μεταβλητής.*

Συσχέτιση

- **Δεν μπορούν όλα τα προβλήματα να μελετηθούν με τη χρήση της πειραματικής μεθόδου.**
- **Υπάρχουν καταστάσεις στις οποίες ο ερευνητής δεν ελέγχει ποιοι συμμετέχοντες εντάσσονται σε ποια συνθήκη.**
 - **Π.χ. Ανορεκτικοί είναι πιο ευαίσθητοι στις αλλαγές γεύσης από άτομα με φυσιολογικό βάρος. Δεν μπορούμε να ζητήσουμε από το μισό δείγμα να είναι ανορεκτικό. Επιλέγουμε ανθρώπους ήδη και εξετάζουμε αν διαφέρουν ως προς την ευαισθησία στη γεύση από εκείνους με φυσιολογικό βάρος.**
- **Χρησιμοποιούμε τη μέθοδο της συσχέτισης για να καθορίσουμε αν κάποια μεταβλητή την οποία δεν ελέγχουμε συνδέεται ή συσχετίζεται με κάποια άλλη μεταβλητή που μας ενδιαφέρει**
- **Σχέσεις αιτίου-αποτελέσματος δεν ελέγχονται από μελέτες συσχέτισης**
 - **Δύο μεταβλητές μπορεί να συσχετίζονται χωρίς η μία να είναι αιτία της άλλης**

Μεταβλητές αναγκαίες για την εξαγωγή σωστών συμπερασμάτων

- **Για να οδηγηθούμε στα σωστά συμπεράσματα από ένα πείραμα και να μπορέσουμε να διατυπώσουμε σωστές υποθέσεις σχετικά με τις σχέσεις ανάμεσα σε διάφορες μεταβλητές και τη συμπεριφορά το πείραμά μας πρέπει να είναι έγκυρο και αξιόπιστο και αμερόληπτο.**
- **Εγκυρότητα:** Ένα πείραμα είναι έγκυρο, όταν εξετάζει αυτό που πρέπει να εξετάσει
- **Αξιοπιστία:** Ένα πείραμα είναι αξιόπιστο, όταν βρίσκουμε τα ίδια αποτελέσματα όταν το επαναλάβουμε
- **Αμεροληψία:** Ένα πείραμα είναι αμερόληπτο όταν δεν ευνοεί μία θεωρία εις βάρος μίας άλλης

Παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν τα αποτελέσματα ενός πειράματος

- *Υπάρχουν παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν τα αποτελέσματα ενός πειράματος*
- *Αστάθμητες μεταβλητές*
 - *Μεταβλητές που ο ερευνητής δε σκέφτηκε να ελέγξει πριν τη διεξαγωγή του πειράματος*
- *Προσδοκίες του πειραματιστή*
 - *Μπορεί να επηρεάσουν τις παρατηρήσεις*
 - *Μπορεί να επηρεάσουν την πραγματικότητα*

Ανάλυση Δεδομένων

- **Μια παρατήρηση ή ένα πείραμα δεν τελειώνει μόλις συγκεντρωθούν τα δεδομένα. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποκαλύπτονται όταν γίνει η ανάλυση των δεδομένων.**
- **Μέσο για την ανάλυση των δεδομένων η στατιστική**
 - **Περιγραφική Στατιστική: χρησιμοποιείται για να περιγράψει ένα συγκεκριμένο σύνολο δεδομένων.**
 - **Επαγωγική Στατιστική: περιγράφει ένα ορισμένο σύνολο δεδομένων αλλά χρησιμοποιείται για να γίνουν εκτιμήσεις σχετικά με το αν τα αποτελέσματα μπορούν να γενικευθούν σε κάποιες πλευρές της πραγματικής ζωής.**

Θέματα Δεοντολογίας στην Ψυχολογία

- **Συναίνεση κατόπιν ενημέρωσης**
 - **Οι συμμετέχοντες μίας έρευνας λαμβάνουν μέρος εφόσον έχουν δώσει συγκατάθεση/γραπτή συμφωνία για τη συμμετοχή η οποία υπογράφεται από κάποιον που έχει πληροφορηθεί για όλους τους κινδύνους που μπορεί να κρύβει αυτή η συμμετοχή**
- **Απουσία εξαναγκασμού**
 - **Οι ερευνητές δεν μπορούν να αναγκάσουν κανέναν και με κανένα τρόπο (σωματικό, ψυχολογική, χρηματικό) να συμμετάσχει στην έρευνα**
- **Προστασία από βλάβη**
 - **Οι ερευνητές πρέπει να πάρουν όλα τα δυνατά μέτρα για να προστατέψουν τους συμμετέχοντες στην έρευνά τους από σωματική ή ψυχολογική βλάβη**

Θέματα Δεοντολογίας στην Ψυχολογία

- **Αρχή ελάχιστου κινδύνου: Ανάλυση κινδύνων και όφελους**
 - **Οι κίνδυνοι που αναμένεται να προκύψουν σε μία έρευνα δεν πρέπει να είναι μεγαλύτεροι από εκείνους που θα μπορούσαν να προκύψουν συνήθως στην καθημερινή ζωή. Επιπλέον ακόμα και αν ζητηθεί από τους συμμετέχοντες να υποβληθούν σε μικρούς κινδύνους πρέπει να αντισταθμιστούν με τα κοινωνικά οφέλη της έρευνας.**
- **Δικαίωμα του απορρήτου**
 - **Πληροφορίες για το άτομο που αποκτήθηκαν στη διάρκεια μίας μελέτης πρέπει να είναι εμπιστευτικές και να μην διατίθενται σε άλλους χωρίς τη συναίνεση του ατόμου.**
- **Ενημέρωση εκ των υστέρων**
 - **Αν και ο ψυχολόγος δεν χρειάζεται να αποκαλύπτει τα πάντα σχετικά με μία έρευνα πριν την συμμετοχή του ατόμου πρέπει να τα αποκαλύψει μετά.**

Κώδικας δεοντολογίας στα ζώα

- Ένα πολύ μικρό ποσοστό ψυχολογικών πειραμάτων πραγματοποιούνται σε ζώα και ένα πολύ μικρό ποσοστό αυτών προκαλούν ενόχληση ή θάνατο.
- Τα ζώα δικαιούνται καλή φροντίδα, δεν πρέπει ποτέ να υπόκεινται σε μεγαλύτερη ενόχληση από όση είναι απαραίτητη και θα πρέπει να προατατεύονται με βάση κρατικές και ιδρυματικές οδηγίες.
- Αρκετά πειράματα σε ζώα είχαν τεράστια οφέλη για τους ανθρώπους και πολλά πειράματα δεν απέφεραν τίποτα.

Είναι ηθικά αποδεκτό να αναγκάζεις ζώα να «πληρώνουν το κόστος» έτσι ώστε οι άνθρωποι να μπορούν να απολαύσουν αμφίβολα οφέλη;

Σχετική Βιβλιογραφία

- **Atkinson, L.R., Atkinson, C.R., Smith, E.E., Bem, J.D., & Nolen-Hoeksema, S. (2003). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία του Hilgard, Τόμος Α*, (Επιμ. Γ. Βορριά, Μπ. Ντάβου, & Ζ. Παπαληγούρα), Εκδόσεις Παπαζήση.**
- **Βοσνιάδου, Σ. (2005). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία, Τόμος Α*, Εκδόσεις Gutenberg.**
- **Coon, D. & Mitterer, J. O., (2013). *Introduction to Psychology: Gateways to Mind and Behavior*. Canada: Cengage Learning.**
- **Hayes, N. (1998). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία, Τόμος Α* (Επιμ. Α. Κωσταρίδου-Ευκλείδη), Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.**
- **Lahey, B. (2012). *Psychology: An Introduction*, McGraw-Hill Humanities & Social Sciences.**
- **Schacter, D. L., Gilbert, D. T., & Wegner, D. M., (2012). *Ψυχολογία*, (Επιμ. Σ. Βοσνιάδου), Εκδόσεις Gutenberg.**

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Ειρήνη Σκοπελίτη, «Εισαγωγή στην Ψυχολογία».
Ενότητα 3: Μέθοδοι έρευνας στην Ψυχολογία. Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015.
Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<https://eclass.upatras.gr/courses/PN1524/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως Μη Εμπορική ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο*
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο*
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο*

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.